

Ur Brunnsviksbygdens historia. : [Brunnsvik]

Forsslund, Karl-Erik,

22 B e B

National Library
of Sweden

Kungl. biblioteket

0 0000 000029613

And. Granath foto.

Storgården.

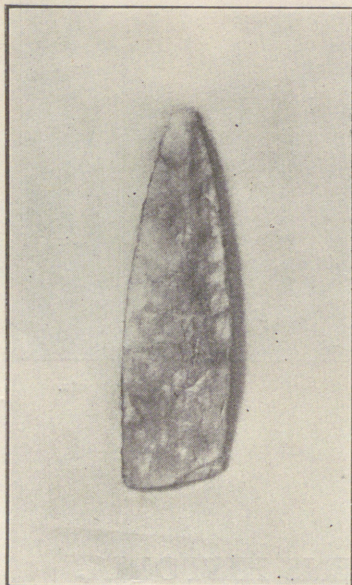
UR BRUNNSVIKSBYGDENS HISTORIA.

Arkeologerna mena att bygd först sent blev bruten i Väster Bergslagen (Grangärde, Ludvika, Norrbärke, Söderbärke och Malingsbo socknar). I sin uppsats om "Stenåldern i Västmanland, Dalarna och Gestrikland" i tidskriften Ymer 1917 nämner Eskil Olsson endast 13 fynd (stenyxor) från orten, därav 2 från Ludvika. Emellertid ha nu utom dessa två ytterligare 7 stenåldersredskap hittats i socknen, 5 stenyxor och 2 spån pilar, alla förvarade i Ludvika Gammalgård utom en, som finns kvar på Storgården, i vars jord den slumrat i så där en fem-

Stenyxa, hittad på
Storgården.

tusen år. Storgårdspojkarna lekte gruva omkring 1910, och ungefär en meter djupt i sitt gruvhål — helt nära bokstugans hörn, i överkanten av backen ner emot sjön — hittade de bland benrätter en prydlig grönstensyxa, möjligen av äldsta typ ("Lihultyxa"), 8,5 cm. l., 6 cm. bred närmast eggen. Det är nöjsamt att veta att människor trampat ens eget gårdstun för 5000 år sedan! Här tyckte nog detta urtidens jägar- och fiskarfolk att de funnit en läglig och trivsamt lägerplats, uppe på strandbacken på den då säkerligen skogbevuxna udden. På den tiden fanns nog gott om villebråd i de tjocka urskogarna kring Väsman — och gott om gammalgäddor i Vassviken!

Icke långt härifrån, på Dröverksudden bortom Norrvik, också helt nära Väsmans strand, gjorde E. Barkman våren 1927 ett kanske ännu märkligare fynd: vid plöjning av ett potatisland hittade han i en

Spånpil av flinta, hittad på Dröverksudden.

plogfåra en finfin pilspets av rent vit flinta ("spånpil") från Gånggriftstiden, omkr. 2500–2000 f. Kr., alltså vid pass 4000 år gammal — 4,9 cm. l., 1,4 cm. br. vid basen. Eskil Olsson kände endast en sådan spånpil från hela Dalarna (från Orsasjöns strand i Mora) — Ludvika kan skryta med att ha två stycken (den andra hittad nära ångsågen). Flinta finns inte här — inte på närmare håll än vid västkusten; den pilspetsen — eller den flintbit varav den blev gjord — har fraktats lång väg innan stenåldersjägaren förlorade den på Dröverksudden.

Om vi sålunda ha påtagliga bevis för att strövarfolk höll till här för årtusenden sedan, veta vi ingenting bestämt om den första fasta bebyggelsen. I Grytänge, äldsta byn i Grangärde (eller Gränje som är socknens rätta namn), sägs ha funnits ett hedniskt offerhus — platsen där det lär ha stått visas ännu.

Men Gränjes och Bärkesocknarnas namn

möta först på 1300-talet i urkunderna, "Lodvika" först på 1500-talet. I Gustaf Wasas första jordebok av 1539 stå följande bergsmän här: Eskil i Lodvika, Bengt och Lasse Persson i Persboda, Per Nilsson och Jon Andersson i Söder-Gudwika (Sörvik), Lasse Raffwalsson och Bengt Arvidsson i Norr-Gudwika (Norrvik). Sistnämnda byar skrivs senare Sörgovik, Norrgovik; detta "go" ursprungligen "gud" (liksom första stavelsen i Gusjön och Gonäs) kommer säkerligen av det fornordiska ordet "gautr" = utgjutning, flöde (det tyska Guss), och byarna ha alltså fått namn av de bäckar eller åar, vid vilkas utflöde i Väsmans vikar de ligga. Det förefaller som om namngivningen utgått från Brunnsvik — ty Sörvik ligger ju sydöst och Norrvik nordväst om Brunnsvik. I så fall skulle sålunda Brunnsvik vara den äldsta av de tre grannbyarna (varpå även Storgårdens stenyxa skulle kunna tyda — liksom Storgårdens eget läge). Namnet Brunnsvik träffas emellertid i bevarade urkunder ej förr än 1562. Kort därpå, år 1571 (i Hjälpeskattelängden för Elfsborgs lösen, denna märkliga fullständiga bouppteckning för hela Sverige) lära vi känna Hustru Giertrud i Brunsuich, tydligan änka och boende på Storgården, äldsta och då uppenbarligen enda gården i byn. Övriga skattande i socknen

voro: Hanns Persson i luduicha (Gustaf Wasas fogde på Bruket), Lasse Hamersmed, Hindrich Hamersmed och Suenn, alla i luduicha, Lasse Ersson, Joen Larsson, Knut Andersson och Jönns Månsson i Persboda, Lager Elinn i lagerboda (nuvar. Laggarudden), Hans Nielsson och Joenn Andersson i Söderguduich samt Arffued Bengtsson och Lasse Raffualsson i Nordguduich.

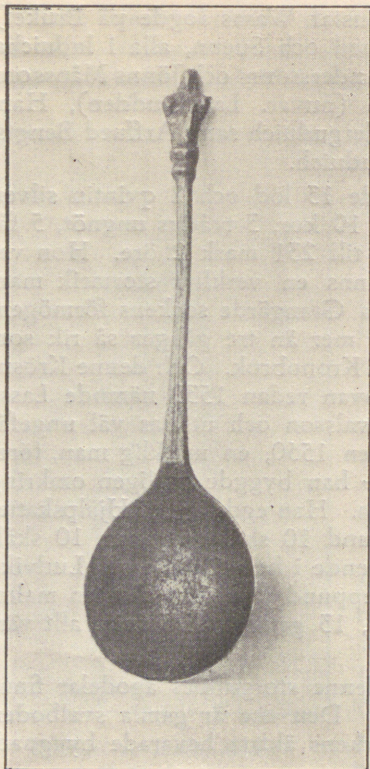
Hustru Giertrud i Brunsuich hade 13 lod och 2 qvintin silver, 4 lisspund koppar, 10 skålpund tenn, 10 kor, 3 två-års ungnöt, 5 får och 12 getter, allt sammanlagt taxerat till 231 mark 2 öre. Hon var välbergad — men bland de andra fanns en verkligt stormrik man, taxerad till inte mindre än 1/3 av hela Grangärde sockens förmögenhet (Ludvika hörde då till Gränje), mer än tre gånger så rik som själva fogden Hans Persson på Ludvika Kronobruk. Och denne Krösus bodde i Norrvik — det var den härovan redan 1539 nämnde Lasse Raffualsson (namnet skrevs även Rawalsson och uttalas väl ungefär så). Bergsfogde över Westre Bergslagen 1550, en märklig man, föregångsman för bygdens järnhantering — han byggde tydligen omkring 1560 Norrviks hytta och hammarsmedja. Han egde enligt Hjälpsskattelängden 1571: 420 lod silver, 21 lisspund 10 skålp. koppar, 10 skålpund tenn, 200 mark penningar (den ende i hela Gränje och Ludvika som hade några penningar!), 84 ½ skeppund järn, 2 veckosten malm, 13 kor, 1 två-års och 4 ett-års ångnöt, 13 getter och 5 svin, allt värderat till 3366 mark 2 öre.

Och det märkligaste är att av denne storgubbes ägodelar finns två saker kvar i gott skick än i dag. Den ena är gamla svalboden på Storgården, säkerligen Ludvika sockens äldsta bevarade byggnad,

K. E. F. foto.

Storgårdens gamla svalbod.

*Lasse Raffualssons sked från
1500-talet, Norrvik.*

vars timring och isynnerhet knutning visar att den med största sannolikhet är uppförd på 1500-talet, antagligen av Lasse Raffualsson själv; ty den flyttades till Storgården 1918 från Norrvik, där den stod vid byns tro- ligen äldsta och en gång förnämsta gård Anders Pers. Och där i grunden på svalbodens ursprungliga plats hit- tades den andra saken, som man med tämligen stor visshet kan anse ha till- hört Lasse Raffualsson och utgjort ett av hans år 1571 upptecknade lösören: en sked av förgylld koppar, 18 cm. l., med päronformigt blad och en ma- donna- eller helgonbild som knopp på skaftet. Svenskt arbete — men sådana skedar ha ej gjorts senare än i början av 1600-talet.

Inte nog med att både boden och skeden ha ovanligt hög ålder — det är nog ytterligt sällsynt att man vet vem som egt och brukat så gamla föremål. Det är också nöjsamt att känna den man som byggt den präk- tiga svalboden av kärnfriskt virke och ätit med den vackra skeden — för snart 400 år sedan här i den skogs- rika och malmrika Brunnsviksbygden.

Karl-Erik Forsslund.

